

Sygn. akt I ACa 162/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 marca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Hanna Nowicka de Poraj (spr.)
Sędziowie:	SSA Józef Wąsik SSA Władysław Pawlak
Protokolant:	st. prot. sądowy Marta Matys

po rozpoznaniu w dniu 26 marca 2013 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa L. M. i A. K.

przeciwko A. A. we Francji z siedzibą w N.

o zadośćuczynienie i odszkodowanie

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach

z dnia 21 listopada 2012 r. sygn. akt I C 334/12

- 1. prostuje oczywistą niedokładność w komparycji oraz w punkcie I zaskarżonego wyroku w ten sposób, że w określeniu strony pozwanej (...) dodaje słowa „we Francji z siedzibą w N.”;**
- 2. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie III przez nadanie mu treści: „nie obciąża powodów kosztami procesu;” oraz w punkcie IV przez nadanie mu treści: „nakazuje pobrać na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Kielcach od pozwanego A. A. we Francji z siedzibą w N. kwotę 103 zł (sto trzy złote) tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych.”;**
- 3. oddala apelację w pozostałej części i zasądza od każdego z powodów na rzecz strony pozwanej kwoty po 2700 zł (dwa tysiące siedemset złotych) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.**

I ACa 162/13

UZASADNIENIE

Powodowie L. M. i A. K. z d. M. wnieśli o zasądzenie od strony pozwanej (...) S.A. oddział w W. na rzecz L. M. kwoty 82.613 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 27 października 2011 roku do dnia zapłaty oraz na rzecz A. K. kwoty 80.000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 27 października 2011 roku do dnia

zapłaty i zwrot kosztów postępowania. W uzasadnieniu powodowie wskazali, że w dniu 16 sierpnia 2010 roku w wypadku drogowym zginął ich brat A. M.. Sprawca wypadku został skazany prawomocnym wyrokiem. Strona pozwana jest ubezpieczycielem z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów samochodów sprawcy wypadku. Powodowie zgłosili u strony pozwanej szkody z tytułu śmierci osoby najbliższej w wysokości 100.000,00 złotych jako zadośćuczynienie. Strona pozwana odmówiła wypłaty zadośćuczynienia. Dochodzone przez powodów kwoty zostały ograniczone względem pierwotnego żądania skierowanego do strony pozwanej. Jednocześnie na dochodzoną przez L. M. kwotę składają się również poniesione przez niego koszty pogrzebu brata.

W odpowiedzi na pozew strona pozwana (...) S.A. Oddział w Polsce wniosła o odrzucenie pozwu, ewentualnie o oddalenie powództwa oraz zasądzenie kosztów postępowania. W uzasadnieniu wskazano, że (...) S.A. Oddział w Polsce jako oddział zagranicznego ubezpieczyciela nie posiada osobowości prawnej, a więc nie ma również zdolności prawnej. Natomiast przyczyną oddalenia powództwa miało być nieudowodnienie wysokości krzywdy poniesionej przez powodów. Sama śmierć brata nie jest jednoznaczna z jej powstaniem. Powodowie nie wykazali aby ich życie zmieniło się wskutek śmierci osoby bliskiej, ich twierdzenia w tym przedmiocie są gołosłowne, zaś dochodzone kwoty wygórowane.

Powodowie, pismem z dnia 24 kwietnia 2012 r powodowie sprecyzowali, iż żądanie swoje kierują przeciwko A. A. we Francji z siedzibą w N..

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 21 listopada 2012 roku Sąd Okręgowy w Kielcach zasądził od pozwanego (...) na rzecz powoda L. M. kwotę 12.613,00 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 27 października 2011 roku do dnia zapłaty, w tym kwotę 10.000 złotych tytułem zadośćuczynienia i kwotę 2.613 złotych tytułem odszkodowania oraz na rzecz powódki A. K. kwotę 5.000 złotych wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 27 października 2011 roku do dnia zapłaty (punkt I); w pozostałym zakresie oddalił powództwo (punkt II); zasądził na rzecz pozwanego od powoda L. M. kwotę 1250 złotych i od powódki A. K. kwotę 1574 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu (punkt III); nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa- Sądu Okręgowego w Kielcach od powodów L. M. z zasądzonych w punkcie I roszczenia kwotę 407 złotych, od A. K. z zasądzonych na jej rzecz roszczenia kwotę 450 złotych, zaś od pozwanego kwotę 103 złotych tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych (punkt IV).

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny: Rodzeństwo A. K., L. M. i A. M. zamieszkiwali w jednym domu podzielonym na dwie części. W jednej mieszkała A. K. z mężem i synem, a w drugiej L. M. i A. M.. A. M. nie pracował, utrzymywał się z pracy dorywczych oraz z pomocy finansowej brata L. M.. A. M. zajmował się domem, przygotowywał bratu, który pracował, posiłki. W dniu 16 sierpnia 2010 roku A. M. zginął w wypadku drogowym. Po śmierci A. M. u L. M. wystąpiła ostra reakcja na stres, w której dominowały silne przeżycia emocjonalne. W późniejszym okresie wystąpiły zaburzenia stresowe pourazowe, silne zaburzenia lękowe, zaburzenia snu, obawy o przyszłość. Sytuacja życiowa L. M. uległa pogorszeniu. Natomiast śmierć brata nie wywarła istotnego wpływu na życie A. K., jedynie w okresie żałoby wystąpiły adekwatne reakcje na stres.

Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy uznał, że powództwo jedynie w części zasługuje na uwzględnienie. Podstawą prawną roszczenia jest art. 446 § 4 k.c. Powodowie niewątpliwie należą do kręgu osób najbliższych zmarłego, które mogą żądać odszkodowania i zadośćuczynienia za śmierć brata. Ustalając wysokość zadośćuczynienia Sąd Okręgowy wziął pod uwagę wypracowane przez orzecznictwo Sądu Najwyższego kryteria, pomagające przy ustaleniu rozmiaru krzywdy. Rodzeństwo było bardzo silnie związane ze sobą. Zarówno A. K., jak i L. M. mocno odczuli śmierć brata, z uwagi na bliską więź łączącą rodzeństwo. U L. M. negatywne cierpienia te przerodziły się w rodzaj zaburzeń emocjonalnych. L. M. był bowiem bardziej niż A. K. związany z bratem A. M., ponieważ prowadzili oni wspólne gospodarstwo domowe. Znalazło to odzwierciedlenie w wysokości zasądzonych zadośćuczynień. W ocenie Sądu zasądzone kwoty są adekwatne do rozmiarów poniesionej krzywdy oraz utrzymane w rozsądnych granicach i nie są zbyt wygórowane. Odsetki Sąd zasądził od daty wezwania strony pozwanej do zapłaty. O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 100 k.p.c.

Od powyższego wyroku apelację złożyli powodowie zaskarżając go w części oddalając powództwo w pozostałym zakresie. Orzeczeniu zarzucono naruszenie art. 361 § 2 k.c. poprzez jego niezastosowanie, art. 446 § 4 k.c. poprzez błędną wykładnię w części dotyczącej pojęcia „odpowiedniej sumy zadośćuczynienia” przez uzależnienie wysokości zadośćuczynienia od sytuacji majątkowej każdego z powodów, naruszenie przepisu art. 32 Konstytucji RP poprzez jego niezastosowanie oraz naruszenie przepisu art. 102 k.c. poprzez jego niezastosowanie. Podnosząc powyższe zarzuty powodowie wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie na rzecz powoda L. M. dodatkowo kwoty 70.000 złotych oraz na rzecz A. K. dodatkowo kwoty 75.000,00 złotych oraz zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego.

W odpowiedzi na apelację strona pozwana wniosła o jej oddalenie jako bezzasadnej oraz zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Apelacyjny rozważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny na zasadzie art. 350 § 3 k.p.c. sprostował orzeczenie Sądu Okręgowego w zakresie komparacji i punktu I sentencji w ten sposób, że w określeniu strony pozwanej (...) dodał słowa „we Francji z siedzibą w N.”. Brak oznaczenia siedziby strony pozwanej stanowił w ocenie Sądu Apelacyjnego oczywistą niedokładność. Należy zauważyć, że zgodnie z art. 325 k.p.c. w wyroku należy wymienić strony w sposób umożliwiający dokładną ich identyfikację, natomiast przedsiębiorcę oznacza się również z podaniem jego siedziby (art. 435 § 1 i 2 k.c.).

Apelacja jedynie w części okazała się zasadna w zakresie zarzutu naruszenia przepisu art. 102 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie. Zasadność wskazanego zarzutu skutkowałą zmianą zaskarżonego orzeczenia poprzez nieobciążanie powodów kosztami postępowania przed Sądem I instancji. W pozostałym zakresie wyrok Sądu Okręgowego jest prawidłowy. Sąd I instancji poczynił prawidłowe ustalenia faktyczne, które Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne.

Zgodnie z art. 102 k.p.c. w wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegranej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami. W orzecznictwie wskazuje się, że do kręgu okoliczności uzasadniających zastosowanie powyższego przepisu należy zaliczyć zarówno fakty związane, jak również niezwiązane z przebiegiem procesu. Do pierwszych zaliczane są między innymi: podstawa oddalenia żądania, zgodność zamiarów stron w sprawach dotyczących stosunku prawnego, który może być ukształtowany tylko wyrokiem, szczególne zawiłość lub precedensowy charakter sprawy albo subiektywne przekonanie powoda co do zasadności zgłoszonego roszczenia - trudne do zweryfikowania a limine, a ponadto sposób prowadzenia procesu przez stronę przegrującą albo niesumienne lub oczywiście niewłaściwe postępowanie strony wygrywającej, która w ten sposób wywołała proces i koszty połączone z jego prowadzeniem. Zalicza się do nich także okoliczność, że rozstrzygnięcie sprawy nastąpiło na podstawie faktów ustalonych na podstawie dowodów dopuszczonych przez sąd z urzędu, jak również niewspółmierność wysokości kosztów pomocy prawnej poniesionych przez stronę wygrywającą proces do stopnia zawiłości sprawy i nakładu pracy pełnomocnika. Drugą grupę okoliczności wyznacza sytuacja majątkowa i życiowa strony (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 września 2012 r. II CZ 95/12, LEX nr 1232771; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2010 r. III CSK 87/09, LEX nr 677767).

W ocenie Sądu Apelacyjnego okoliczności przedmiotowej sprawy uzasadniają zastosowanie przepisu art. 102 k.p.c. i zwolnienie powodów z obowiązku ponoszenia kosztów postępowania przed Sądem I instancji. Na istnienie szczególnych okoliczności w rozumieniu powyższego przepisu wskazuje przede wszystkim rodzaj i charakter sprawy. Powodowie domagali się zasądzenia zadośćuczynienia za śmierć ich brata, wyceniając swoją krzywdę na kwotę 80.000 złotych dla każdego. Kwestia krzywdy i związanego z nią wysokości zadośćuczynienia jest bardzo subiektywna i trudna do wykazania. Określenie wysokości zadośćuczynienia zależało od oceny Sądu Okręgowego, który kierował się obiektywnymi przesłankami. Powyższe nie oznacza jednak, że dochodzona przez powodów kwota była przez nich umyślnie zawyżona; najpewniej – w ich subiektywnej ocenie – była adekwatna do krzywdy jaką doznali wskutek śmierci brata.

Ponadto dla zastosowania art. 102 k.p.c. znaczenie miała również okoliczność, że powodowie wystąpienie z powództwem przeciwko stronie pozwanej oparli przede wszystkim na ocenie i zdaniu osób trzecich, które namówiły ich do skierowania żądań. Z akt postępowania wprost wynika, że osoby specjalizujące się w wystąpieniach o roszczenia z tytułu odszkodowania lub zadośćuczynienia przeciwko ubezpieczycielom skontaktowały się z powodami i zaproponowały podjęcie odpowiednich działań. Tym samym należy uznać, że powodowie, wnosząc pozew do Sądu przeciwko stronie pozwanej działali w zaufaniu do opinii innych osób, zawodowo trudniących się w reprezentowaniu stron w tego typu postępowaniach.

Ponadto Sąd Apelacyjny uwzględnił również sytuację majątkową i osobistą powodów, która uzasadniała również zwolnienie ich od kosztów postępowania. Oboje powodowie nie pracują, utrzymują się z rent lub oszczędności.

Wyżej wskazane okoliczności czynią sytuację powodów szczególną w rozumieniu art. 102 kpc i uzasadniają w świetle zasad słuszności odstąpienie od ogólnej reguły odpowiedzialności za wynika procesu.

W pozostałym zakresie apelacja jest niezasadna. Wbrew twierdzeniom apelujących Sąd I instancji nie uchybił przepisowi art. 361 § 2 k.c. i art. 446 § 4 k.c. Zarzuty naruszenia przez Sąd Okręgowy obu przepisów sprowadzał się do uznania, że wysokość zasądzonego zadośćuczynienia jest nieadekwatna do rozmiarów poniesionej przez powodów krzywdy.

Zgodnie z art. 446 § 4 k.c. Sąd może także przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiednią sumę tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę. Natomiast stosownie do art. 361 § 2 k.c. naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono. Przyjmuje się, iż z braku szczegółowych kryteriów zawartych w samej ustawie, przy ustalaniu odpowiedniej sumy należy uwzględniać wszelkie okoliczności sprawy mogące mieć wpływ na wielkość doznanej przez poszkodowanego krzywdy; wszystkie pozostałe czynniki mają znaczenie wówczas, gdy wpływają na odczuwane cierpienia. Przy czym obok kryteriów obiektywnych uwzględnić należy również indywidualną sytuację poszkodowanego; uszczerbek o charakterze niemajątkowym dotyka przecież psychiki człowieka w sposób szczególny, na jego rozmiar wpływ ma indywidualna wrażliwość, cechy charakteru.

Jednocześnie należy zauważyć, że korygowanie przez sąd drugiej instancji zasądzonego zadośćuczynienia może być aktualne tylko wtedy, gdy przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy, mających wpływ na jego wysokość, jest ono niewspółmiernie nieodpowiednie, czyli albo rażąco wygórowane, albo rażąco niskie. Generalnie określenie zadośćuczynienia stanowi atrybut sądu pierwszej instancji (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 lipca 1970 r., III PRN 39/70, OSNCP 1971, z. 3, poz. 53; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2001 r. II CKN 889/00 LEX nr 52471; oraz uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 29 września 20002 r., V CKN 527/00, OSNC 2001, z. 3, poz. 42). Ponadto przyjmuje się również w orzecznictwie, że zarzut zaniżenia wysokości zadośćuczynienia może być uwzględniony w instancji odwoławczej tylko wówczas, gdyby nie zostały uwzględnione wszystkie okoliczności istotne dla ustalenia tej wysokości (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1998 r., I CKN 591/97, niepubl.). Tym samym nawet ewentualna odmienna ocena Sądu Apelacyjnego co do zasadności wysokości zadośćuczynienia, która nie mieści się w pojęciu rażącej niewspółmierności wobec doznanej krzywdy, nie może skutkować zmianą zaskarżonego wyroku.

Zaznaczyć również należy, że w uzasadnieniu wyroku sąd powinien dokładnie wskazać, jakimi kryteriami kierował się ustalając wysokość zadośćuczynienia, powołanie się na ujawnione w sprawie okoliczności sprawy, bez ich sprecyzowania nie jest wystarczające. W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd Okręgowy sprostał powyższym wymaganiom i należycie uzasadnił wysokość przyznanego powodom zadośćuczynienia, biorąc pod uwagę wypracowane w tym zakresie orzecznictwo a przede wszystkim okoliczności sprawy, tym samym apelację powodów w tym zakresie uznać należało za bezzasadną.

Wbrew zatem twierdzeniom powodów Sąd Okręgowy wnikliwie przeanalizował wszelkie okoliczności sprawy, nie poprzestając na powierzchownej ocenie. W głównej mierze Sąd Okręgowy oparł się na wnioskach opinii

biegłego sądowego z zakresu psychiatrii, które w sposób wyczerpujący odniosły się do przeżyć powodów będących konsekwencją śmierci brata i następstw z tym związanych. Strony postępowania nie zakwestionowały skutecznie przedmiotowej opinii.

Należy zauważyć, że wskazane w apelacji kryterium sytuacji majątkowej powodów stanowiło jedynie jeden z kilku czynników wziętych przez Sąd Okręgowy pod uwagę przy ustalaniu wysokości należnego zadośćuczynienia. Zadośćuczynienie przewidziane w art. 446 § 4 k.c. jest odzwierciedleniem w formie pieniężnej rozmiaru krzywdy, która nie zależy od statusu materialnego powodów. Jedynie rozmiar zadośćuczynienia może być odnoszony do stopy życiowej społeczeństwa, który pośrednio może rzutować na jego umiarkowany wymiar i to w zasadzie bez względu na status społeczny i materialny powodów. Przesłanka "stopy życiowej" ma więc charakter uzupełniający i ogranicza wysokość zadośćuczynienia tak, by jego przyznanie nie prowadziło do wzbogacenia osoby uprawnionej. Wskazane kryterium nie wyeliminowało jednak innych czynników kształtujących jego wymiar.

W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd I instancji prawidłowo zastosował przepis art. 446 § 4 k.c. a przyznana kwota pieniężna z tytułu zadośćuczynienia jest odpowiednia i uwzględnia wszystkie okoliczności, mające wpływ na rozmiar doznanego przez powodów krzywdy. Przyznane kwoty zadośćuczynienia powodom nie są, ani rażąco zbyt wysokie, ani rażąco zbyt niskie.

Nie można również uznać za trafny zarzut naruszenia art. 32 Konstytucji, statuujący zasadę równości wobec prawa.

Dla wysokości przyznanej kwoty zadośćuczynienia nie ma znaczenia w jakiej wysokości organy państwowe przyznały zadośćuczynienia dla rodzin katastrofy w S., albowiem wysokość ta nie została ustalona wyrokiem sądowym, nadto dotyczy innych okoliczności faktycznych. Wysokość zadośćuczynienia jest w procesie cywilnym kształtowana w oparciu o swobodne uznanie sędziowskie, które nie może być ograniczone arbitralną decyzją organów władzy państwowej. Zadośćuczynienie zasądzone na rzecz powodów zaskarżonym wyrokiem odpowiada kwotom przyznawanym przez sądy powszechne najbliższym członkom rodziny osób zmarłych w wyniku czynu niedozwolonego.

Mając powyższe na uwadze orzeczenie Sądu Okręgowego zmieniono jedynie w części dotyczącej kosztów postępowania pierwszoinstancyjnego na zasadzie art. 386 § 1 k.p.c., a w pozostałym zakresie oddalono apelację na podstawie art. 385 k.p.c.

O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. Należy zauważyć, że przekonanie strony o zasadności zajmowanego stanowiska, które może przemawiać za nie obciążaniem jej kosztami przegranego procesu przed sądem pierwszej instancji, przestaje być aktualne w postępowaniu apelacyjnym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2012 roku, III CZ 13/12, LEX nr 1164738). Wymienione wyżej okoliczności uzasadniające zastosowanie art. 102 k.p.c. przez Sąd I instancji nie mogły skutkować odstępstwem od ogólnej zasady odpowiedzialności za wynik sprawy. Powodowie po zapoznaniu się ze stanowiskiem Sądu Okręgowego dotyczącym wysokości zadośćuczynienia mogli samodzielnie podjąć decyzję o wniesieniu apelacji, nie kierując się w tym zakresie oceną pełnomocnika. Tym samym powinni wziąć odpowiedzialność za wynik postępowania apelacyjnego. Dla zastosowania powyższego przepisu jest niewystarczająca sama ciężka sytuacja majątkowa i finansowa powodów. Zasądzone od powodów na rzecz strony pozwanej kwoty stanowią wynagrodzenie pełnomocnika obliczone na podstawie § 6 pkt. 6 w zw. z § 12 ust. 1 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie opłat za czynności radcowskie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.